

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський державний університет харчування та торгівлі
Кафедра готельного, ресторанного бізнесу та туризму

ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ПРАКТИКУМ ДЛЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Харків
ХДУХТ
2020

Практикум для семінарських занять з дисципліни «Основи наукових досліджень» для студентів спеціальностей: 241 «Готельно-ресторанна справа» та 242 «Туризм» [Електронний ресурс] / укладачі: О.Г. Терешкін, Т.М. Брикова. – Електрон. дані. – Х. : ХДУХТ, 2020. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. – Назва з тит. екрана.

Укладачі: д.т.н., проф. О.Г. Терешкін,
к.т.н., ст. викл. Т.М. Брикова

Рецензент д.е.н., проф., О.Ю. Давидова

Кафедра готельного, ресторанного бізнесу та туризму

Схвалено методичною комісією факультету менеджменту
Протокол від 24.12.2019 року № 7

Схвалено вченою радою ХДУХТ

Протокол від «19» лютого 2020 року № 9

Схвалено редакційно-видавничою радою ХДУХТ

Протокол від «18» лютого 2020 року № 14

© Терешкін О.Г.,
Брикова Т.М., 2020 рік
© ХДУХТ, 2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	6
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕМ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	9
МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ.....	19
.	
ТЕСТИ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ (КОМП'ЮТЕРНІ).....	21
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	34

ВСТУП

Наука займає значне місце в житті сучасного суспільства; процес оновлення знання про світ відбувається дедалі стрімкішими темпами – водночас, інтенсифікація наукового пізнання світу та технічного розвитку, що здійснюється на фундаменті такого пізнання, призводить до виникнення нових проблем, до розчарування у перспективах розвитку науки, до критики раціоналізму як такого та протиставлення йому інших, ненаукових форм пізнання.

Руйнівні наслідки використання науки в егоїстичних інтересах певних суспільних груп потребують гуманітарної експертизи наукових досліджень, аналізу мети та ідеалів пізнавального процесу.

Все це висуває нагальну потребу формування у здобувачів вищої освіти розуміння засад наукового пізнання, осмислення структури та моральнісних засад наукових досліджень в індустрії гостинності.

Вивчення курсу «Основи наукових досліджень» передбачає надання студентам не лише основних знань щодо філософських та методологічних проблем науки, але й формування в них умінь і навичок, які закладають підвалини для подальшої самостійної дослідницької роботи в готельно-ресторанному господарстві, допомагаючи студентам поєднати загальне світоглядне та філософське знання зі знанням своєї фахової дисципліни.

Метою вивчення дисципліни «Основи наукових досліджень» є формування в студентів вміння досліджувати, аналізувати і використовувати різні методи наукових досліджень та оволодіння методиками і засобами їх організації для підготовки висококваліфікованих фахівців готельно-ресторанної справи та туризму.

Предметом вивчення дисципліни є самі знання, їх генезис, способи отримання і практичного застосування.

Під час навчання повинна формуватися системи знань із проведення наукових досліджень; проводиться теоретична та практична підготовка фахівців із дослідження, аналізу, оцінки та початку виробництва, що є важливою умовою прискорення темпів підвищення ефективності НТП, у сфері готельного і ресторанного господарства; підвищуватися інтелектуальний потенціал і широко використовуватися в економічній діяльності досягнення науки і техніки.

АЛГОРИТМ НАБУТТЯ СТУДЕНТОМ ПРАКТИЧНИХ ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ НА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ:

- студент має проаналізувати тему заняття та основні проблеми, які винесені на обговорення;
- студент опрацьовує рекомендовану навчальну, наукову та методичну літературу – при цьому обов'язково потрібно конспектувати та занотовувати прочитане, виписуючи важливе для представлення аудиторії;
- студент стисло і точно формулює свою думку з кожного питання і у тезовій або розгорнутій формі готується викладати й обґрунтовувати власні міркування;
- якщо під час підготовки до семінарського заняття виникають певні питання, їх слід записати та звернутися за консультацією до викладача.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття - форма навчального заняття, спрямована на закріплення студентами теоретичних знань отриманих на лекціях, під час самостійного вивчення матеріалу дисципліни та при виконанні індивідуальної роботи.

За кожною темою викладач проводить семінарське заняття, на якому організує обговорення із студентами питань з тем, визначених робочою навчальною програмою, формує у студентів вміння та навички практичного застосування окремих теоретичних положень навчальної дисципліни шляхом індивідуального виконання відповідно сформованих завдань.

Усі семінарські заняття проходять за планом проведення семінарських занять (табл. 1).

Таблиця 1 – План проведення семінарських занять

Назва теми	Перелік питань для розгляду	Кількість годин	Література
		д/в з/в	
Модуль 1			
ЗМ 1. Загальні основи наукових досліджень			
1	2	3	4
Тема 1. Вступ. Суть, мета, завдання, поняття про науку та її еволюція. Наука як система знань	1. Мета і завдання дисципліни, її структура та зв'язок з іншими дисциплінами. 2. Наука як особлива форма людської діяльності. 3. Виникнення науки та її еволюція. 4. Об'єкт, предмет та мета наукового дослідження.	—/—	Основні підручники та навчальні посібники [1, 3].

1	2	3	4
Тема 2. Організація науково-дослідної роботи (НДР)	1. Поняття, особливості, цілі та завдання науково-дослідної роботи. 2. Науковий напрям. Тема. 3. Керівництво, планування та облік науково-дослідної роботи.	2/-	Основні підручники та навчальні посібники [2, 4-6].
Тема 3. Застосування методів у наукових дослідженнях	1. Поняття та класифікація методів дослідження. 2. Аксиоматизація знань та причинні зв'язки в методології наукових досліджень. 3. Спеціальні методи досліджень.	2/-	Основні підручники та навчальні посібники [1-4].
Тема 4. Інформаційне забезпечення наукових досліджень	1. Класифікація інформаційного забезпечення наукових досліджень. 2. Національна система науково-технічної інформації. 3. Види, джерела інформації та режим доступу до неї. Основні види інформації.	2/2	Основні підручники та навчальні посібники [3, 5, 6].
ЗМ 2. Упровадження наукових досліджень у сферу готельного і ресторанного господарств			
Тема 5. Рациональна організація праці в процесі наукового дослідження	1. Основи наукової організації дослідного процесу. 2. Наукова організація праці. 3. Особливості творчої праці в дослідницькій діяльності.	-/-	Основні підручники та навчальні посібники [5]; допоміжна [8-10].
Тема 6. Ефективність науково-дослідних робіт: критерії та проблеми оцінювання	1. Особливості та проблеми оцінки ефективності НДР. 2. Види економічної ефективності: попередня, очікування, фактична.	2/2	Основні підручники та навчальні посібники [3]; допоміжна [8-11].

1	2	3	4
Тема 7. Наукові та науково-педагогічні кадри	1. Класифікація наукових та науково-педагогічних кадрів. 2. Форми підготовки науково-педагогічних та наукових кадрів.	–/–	Оновні підручники та навчальні посібники [4,5]; допоміжна [9] .
Тема 8. Загальні вимоги та правила оформлення НДР	1. Структура науково-дослідної роботи. 2. Вимоги до реферату. 3. Доповідь про роботу.	2/–	Допоміжна [10, 13, 14].
Тема 9. Інтелектуальна власність, як результат науково-технічної творчості	1. Види і форми інтелектуальної власності. 2. Особливості патентних досліджень.	2/–	Основні підручники та навчальні посібники [5]; допоміжна [8.14].
Разом		12/4	

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕМ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Тема 1. Вступ. Суть, мета, завдання, поняття про науку та її еволюція.

Наука як система знань

1. Мета і завдання дисципліни, її структура та зв'язок з іншими дисциплінами.
2. Наука як особлива форма людської діяльності.
3. Виникнення науки та її еволюція.
4. Об'єкт, предмет та мета наукового дослідження.

1. Мета заняття: визначити сутність і завдання дисципліни; освоєння історії виникнення та еволюції науки; навчитися виділяти об'єкти, предмети та цілі наукових досліджень.

2. Питання з теоретичної частини заняття:

- мета вивчення дисципліни;
- поняття «наука»;
- головна функція науки;
- стадії розвитку науки;
- об'єкт дослідження;
- предмет дослідження;
- мета наукового дослідження;
- завдання пізнання в науковому дослідженні.

3. Методика проведення практичної частини заняття: обговорення питань, що виникли при самостійній підготовці до заняття, контроль

домашнього завдання, контроль знань студентів, отриманих на лекції, тестовий контроль знань студентів.

Література: основні підручники та навчальні посібники [1, 3].

Тема 2. Організація науково-дослідної роботи (НДР)

1. Поняття, особливості, цілі та завдання науково-дослідної роботи.
2. Науковий напрям. Тема
3. Керівництво, планування та облік науково-дослідної роботи.

1. Мета заняття: визначити особливості проведення науково-дослідної роботи, класифікацію наукових досліджень залежно від джерел фінансування, за тривалістю розробки, за видами досліджень, за ступенем важливості для економіки, за сферою використання результатів, за методами досліджень, за місцем проведення, за складом досліджуваних якостей об'єкта. Навчитися обирати тему дослідження за основними критеріями вибору та розробка робочої гіпотези.

2. Питання з теоретичної частини заняття:

- класифікація наукових досліджень за різними ознаками;
- поняття «науковий напрям»;
- основні розділи технічно-економічного обґрунтування теми;
- поняття «гіпотеза»;
- головне завдання гіпотези;
- процес розвитку гіпотези;
- вимоги до гіпотез;
- структура управління НДР у закладі вищої освіти;
- права та обов'язки НТСА.

3. Методика проведення практичної частини заняття: обговорення питань, що виникли при самостійній підготовці до заняття, контроль домашнього завдання, контроль знань студентів, отриманих на лекції, тестовий контроль знань студентів.

Література: основні підручники та навчальні посібники [2, 4-6].

Тема 3. Застосування методів у наукових дослідженнях

1. Поняття та класифікація методів дослідження.
2. Аксиоматизація знань та причинні зв'язки в методології наукових досліджень.
3. Спеціальні методи досліджень.

1. Мета заняття: визначити які методи дослідження відносяться до загально-наукових, методичні прийоми, упровадження результатів у практичну діяльність. Визначити суть аксиоматизації знань, етапи розвитку. Змістовна та формалізована аксіоматика. Охарактеризувати спеціальні методи дослідження, що застосовуються в процесі визначення причинно-наслідкових зв'язків

2. Питання з теоретичної частини заняття:

- поняття «метод дослідження»;
- класифікація методів наукових досліджень;
- методи емпіричного дослідження;
- теоретичні методи дослідження;
- загальні методи дослідження;
- поняття «аксиоматизація знань»;
- етапи розвитку аксиоматизації знань;
- гіпотетичний метод дослідження;
- поняття «системний аналіз».

3. Методика проведення практичної частини заняття: обговорення питань, що виникли при самостійній підготовці до заняття, контроль домашнього завдання, контроль знань студентів, отриманих на лекції, тестовий контроль знань студентів.

Література: основні підручники та навчальні посібники [1-4].

Тема 4. Інформаційне забезпечення наукових досліджень

1. Класифікація інформаційного забезпечення наукових досліджень.
2. Національна система науково-технічної інформації.
3. Види, джерела інформації та режим доступу до неї. Основні види інформації.

1. Мета заняття: визначити класифікацію інформаційного забезпечення, його зміст. Визначити завдання національної системи науково-технічної інформації. Опрацювати зміст Закону України «Про інформацію». Визначити та охарактеризувати види інформації, шляхи забезпечення доступу до відкритої, та вивчити основні види наукових видань, встановлені державним стандартом.

2. Питання з теоретичної частини заняття:

- складові інформаційного забезпечення;
- класифікація професійно-інформаційної комунікації;
- завдання національної системи науково-технічної інформації;
- основні види інформації;
- поняття «економічна інформація»;
- шляхи забезпечення доступу до відкритої інформації;
- документи, в яких існує економічна інформація;

- основні види наукових видань, встановлені державним стандартом ДСТУ 3017:2015.

3. Методика проведення практичної частини заняття: обговорення питань, що виникли при самостійній підготовці до заняття, контроль домашнього завдання, контроль знань студентів, отриманих на лекції, тестовий контроль знань студентів.

Література: основні підручники та навчальні посібники [3, 5, 6].

Тема 5. Раціональна організація праці в процесі наукового дослідження

1. Основи наукової організації дослідного процесу.
2. Наукова організація праці.
3. Особливості творчої праці в дослідницькій діяльності.

1. Мета заняття: вивчити основні принципи організації науково-дослідного процесу. Охарактеризувати організацію інтелектуальної підготовки науково-дослідного процесу: на дослідній, технологічній та організаційній фазах. Визначити, що впливає на ефективність наукової праці. Визначити найважливіші принципи організації та планування праці в наукових дослідженнях. Раціональний трудовий режим дослідника та організація робочого місця.

2. Питання з теоретичної частини заняття:

- поняття «науково-дослідний процес»;
- наукова організація праці в науково-дослідному процесі;
- що передбачає нормування інтелектуальної праці;
- розвиток творчих здібностей та підприємницької активності працівників;

- особливості сучасних наукових досліджень, що впливають на ефективність наукових праць;
- найважливіші принципи організації праці в науковій діяльності;
- фактори, які впливають на ефективність розумової праці.

3. Методика проведення практичної частини заняття: обговорення питань, що виникли при самостійній підготовці до заняття, контроль домашнього завдання, контроль знань студентів, отриманих на лекції, тестовий контроль знань студентів.

Література: основні підручники та навчальні посібники [5]; допоміжна [8-10].

Тема 6. Ефективність науково-дослідних робіт: критерії та проблеми оцінювання

1. Особливості та проблеми оцінки ефективності НДР.
2. Види економічної ефективності: попередня, очікування, фактична.

1. Мета заняття:

Визначити види ефективності НДР. Умови, які необхідно дотримуватися для успішного проведення оцінки професійних якостей науковців. Визначити формулу розрахунку коефіцієнту економічної ефективності НДР. Резерви та шляхи підвищення ефективності НДР.

2. Питання з теоретичної частини заняття:

- поняття «економічна ефективність»;
- види ефективності наукової роботи у закладах освіти;
- специфіка проведення наукових досліджень у ЗВО;
- поняття «репрезентативність»;
- види економічної ефективності;

- формула розрахунку коефіцієнту економічної ефективності;
- резерви і шляхи підвищення ефективності науково-дослідних робіт;
- умови успішного проведення оцінки професійних якостей науковців.

3. Методика проведення практичної частини заняття: обговорення питань, що виникли при самостійній підготовці до заняття, контроль домашнього завдання, контроль знань студентів, отриманих на лекції, тестовий контроль знань студентів.

Література: основні підручники та навчальні посібники [3]; допоміжна [8-11].

Тема 7. Наукові та науково-педагогічні кадри

1. Класифікація наукових та науково-педагогічних кадрів.
2. Форми підготовки науково-педагогічних на наукових кадрів.

1. Мета заняття: визначити класифікацію наукових та науково-педагогічних кадрів, наукових ступенів, вищих академічних звань. Визначити та охарактеризувати Наукові заклади України.

2. Питання з теоретичної частини заняття:

- класифікація наукових і науково-педагогічних кадрів;
- вчені ступені;
- вчені звання;
- вимоги до кандидата на отримання вченого звання професор;
- вищі академічні звання;
- підготовка в аспірантурі чи докторантурі.

3. Методика проведення практичної частини заняття: обговорення питань, що виникли при самостійній підготовці до заняття, контроль

домашнього завдання, контроль знань студентів, отриманих на лекції, тестовий контроль знань студентів.

Література: основні підручники та навчальні посібники [4,5]; допоміжна [9] .

Тема 8. Загальні вимоги та правила оформлення НДР

1. Структура науково-дослідної роботи.
2. Вимоги до реферату.
3. Доповідь про роботу.

1. Мета заняття: Визначити та охарактеризувати структуру науково-дослідної роботи, загальні вимоги до неї. Визначити вимоги до реферату (відомості, які повинен містити,) загальні вимоги до оформлення звіту з науково-дослідної роботи. Правила оформлення. Рецензування науково-дослідних робіт. Охарактеризувати процес підготовка доповіді та тез про виконану НДР. Підготовка наукових матеріалів до друку.

2. Питання з теоретичної частини заняття:

- загальні вимоги до науково-дослідної роботи;
- поняття «курсова робота (проект)»;
- поняття «дипломна робота»;
- поняття «дипломна робота за ступенем «бакалавр»»;
- поняття «дипломна робота за ступенем «магістр»»;
- структура НДР;
- вимоги до відомостей, які повинен містити реферат;
- загальні вимоги до оформлення науково-технічної роботи;
- поняття «рецензія»;
- поняття «доповідь» та рекомендації щодо презентації доповіді.

3. Методика проведення практичної частини заняття: обговорення питань, що виникли при самостійній підготовці до заняття, контроль домашнього завдання, контроль знань студентів, отриманих на лекції, тестовий контроль знань студентів.

Література: допоміжна [10, 13, 14].

Тема 9. Інтелектуальна власність, як результат науково-технічної творчості

1. Види і форми інтелектуальної власності.
2. Особливості патентних досліджень.

1. Мета заняття: Визначити, що є інтелектуальною власністю, які є її об'єкти. Поняття патентної чистоти об'єкта техніки. Основні види робіт із патентних досліджень. Формулювання теми пошуку. Пошук за реферативним журналом та за офіційним номером бюлетеня. Визначення класифікаційної рубрики МПК. Патентна документація і подання заявки на винахід. Визначити особливості патентних досліджень.

2. Питання з теоретичної частини заняття:

- поняття «наукове відкриття»;
- об'єкти промислової власності;
- поняття «патент»;
- поняття «патентна документація»;
- поняття «винахід»;
- об'єкти винаходів;
- перелік паперів, що входять до складу заявки на отримання патенту на винахід;
- обов'язкова структура опису винаходу;
- формула винаходу.

3. Методика проведення практичної частини заняття: обговорення питань, що виникли при самостійній підготовці до заняття, контроль домашнього завдання, контроль знань студентів, отриманих на лекції, тестовий контроль знань студентів.

Література: основні підручники та навчальні посібники [5]; допоміжна [8.14].

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Під час навчання одним із важливих моментів є оцінювання критеріїв знань студентів, які є невід'ємною складовою частиною будь-якого навчального процесу.

1. До контрольних заходів належать поточний та семестровий (підсумковий) контролі, які проводяться з метою оцінювання результатів на певному етапі навчання.

Поточний контроль – це оцінювання засвоєння студентом навчального матеріалу під час проведення лекцій, практичних занять тощо.

Поточний (проміжний) контроль – це оцінювання засвоєння студентом навчального матеріалу, розділів, винесених на цей контрольний захід.

Семестровий (підсумковий) контроль – це екзамен для студентів в обов'язі навчального матеріалу, визначеного цією робочою програмою дисципліни.

2. Кожний розділ обов'язково оцінюється. Студент повинен позитивно скласти поточний контроль. Незадовільні оцінки складання поточного контролю вважаються академічною заборгованістю, яка не може бути компенсованою за рахунок позитивного складання інших блоків змістових модулів.

3. Передбачається оцінювання успішності студентів із дисципліни в балах.

4. Академічні успіхи студента визначаються за допомогою системи оцінювання, що використовується в університеті, а саме: оцінки виставляються згідно зі схемою.

Схема нарахування балів

Розподіл балів, які отримують студенти спеціальностей «Готельно-ресторанна справа» і «Туризм» за практичні заняття (max).

Поточне тестування та самостійна робота								Сума
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	100
7-10	8-20	7-10	8-20	7-10	8-10	7-10	8-10	60

Оцінки за залік виставляються згідно з таблицею

Шкала перерахунку оцінок результатів контролю знань студентів

Оцінка	Бали
5 (відмінно)	40–34
4 (добре)	33–27
3 (задовільно)	26–20
2 (незадовільно)	19–0

Тести для перевірки знань

1. Абстрагування (від лат. *abstrahere* – відволікати) це –

- а) результат уявного відволікання (абстрагування) тих чи інших визначених властивостей від безлічі властивостей досліджуваного конкретного предмета;
- б) процес вичленовування якої-небудь ознаки об'єкта, досліджуваної системи, відволікання від інших;
- в) методологічна характеристика дослідження;
- г) набір інструктивних дій, що визначає їхню послідовність для одержання даних чи результатів у цілому.

2. Контент-аналіз (англ. *contens* – зміст) це –

- а) величина (характеристика, фактор), підтримувана на постійному рівні протягом всього експерименту;
- б) формалізований метод аналізу змісту документів за допомогою математичних засобів;
- в) група випробуваних, котрих не піддають ніяким експериментальним впливам, тому що вона служить для порівняння під час експерименту;
- г) розділ статистики, завдання, якого полягає в тім, щоб установити можливий зв'язок між двома показниками, отриманими на одній і тій же чи на двох різних вибірках.

3. Концепція (лат. *conception*) це –

- а) ознака, по якій класифікуються, визначаються, оцінюються явища, дії чи діяльність (зокрема, при їх формалізації);
- б) складання конспектів літературних джерел різного типу;

- в) короткий письмовий виклад змісту розмови, тексту;
- г) система взаємозалежних і виникаючих один з одного поглядів, спосіб розуміння, трактування явищ, процесів; основна ідея якої-небудь теорії, єдиний визначальний задум, основна думка здобутку, наукової праці і т.д.

4. Задачі дослідження це –

- а) об'єктивно існуючий, повторюваний, стійкий, істотний зв'язок для групи явищ, що визначає процеси становлення та існування систем, що розвиваються;
- б) відношення, при якому зміни якоїсь однієї сторони спричиняють зміни іншої сторони;
- в) методологічна характеристика дослідження;
- г) відношення, при якому зміни якоїсь однієї сторони спричиняють зміни іншої сторони.

5. Метод дослідження в економіці це –

- а) прийоми, процедури і операції емпіричного і теоретичного пізнання і вивчення явищ дійсності, що є знаряддям одержання наукових фактів;
- б) шлях дослідження чи пізнання, теорія, навчання;
- в) розумовий процес, спрямований на обґрунтування будь-якого положення чи одержання нового висновку з декількох посилок;
- г) теоретичний методо дослідження різних явищ, процесів і станів за допомогою їх реальних (фізичних) чи ідеальних (знакових, математичних) моделей.

6. Опитування це –

- а) вид психологічного тесту, призначений для виявлення різних сторін особистості випробуваного за допомогою набору тверджень, з якими респондент погоджується або не погоджується;
- б) метод збору емпіричних даних про об'єктивні факти, думки, знання і т.д., заснований на безпосередньому (інтерв'ювання) чи опосередкованому (анкетування) взаємодії дослідника (інтерв'юера) з опитуваним (респондентом);
- в) сукупність методів і форм представлення інформації (графіки, виміру показників), що дозволяють охарактеризувати вибірки даних;
- г) дослідницький підхід, що припускає відношення до вихованця як до особистості, як до самосвідомого суб'єкта власного розвитку і як до суб'єкта виховного впливу.

7. Первинні документи і видання це –

- а) першоджерела, містять переважно нові, оригінальні ідеї, наукові зведення, нове осмислення відомих фактів, вихідні данні, що підлягають обробці;
- б) явища, процеси, характеристики суб'єктів, що можуть бути представлені у виді величини, що змінюється, і описані математичними засобами;
- в) поняття, відносини яких до базового поняття дослідження наступні: «вищестоящі», а також відносини асоціації та ін.

8. Науковий пошук це –

- а) категорія, що позначає те явище чи стан, що викликаний, обумовлено іншим явищем; те, що логічно з необхідністю впливає з чогось іншого, як зі своєї підстави;
- б) величина (характеристика, фактор), керована експериментом;
- в) різновид спостереження;
- г) особливий вид наукового дослідження, у результаті якого виходять принципово нові результати, що мають значення наукових відкриттів нових закономірностей.

9. Бібліографічний огляд це –

- а) огляд, що містить характеристику джерел інформації, що з'явилися за визначений час чи об'єднаних по якій-небудь іншій загальній ознаці;
- б) бібліографічні зведення (опису) про документи, що згадуються, цитуються у науковій праці чи використовуються яким-небудь іншим способом при його підготовці;
- в) сукупність бібліографічних зведень про те, що цитується, розглядається чи документ, що згадується;
- г) метод одержання інформації на основі словесної (вербальної) комунікації дослідника і респондента, що відповідає на питання, які передбачені програмою дослідження.

10. Аспект (від лат. *aspectus* – погляд, вид) це –

- а) необхідна, істотна, невід'ємна властивість об'єкта;

- б) процес чи зареєстроване яким-небудь методом явище, невласливе досліджуваному, що не є метою дослідження;
- в) раціональний спосіб переконання, що спирається на ретельне обґрунтування й оцінку доводів у захист визначеної тези: сукупність аргументів на користь чого-небудь;
- г) кут зору, під яким розглядається об'єкт (явище, поняття) дослідження.

11. Анотація (від лат. *annotacio* – примітка, позначка) це –

- а) процес створення анотації;
- б) коротка роз'яснювальна чи критична примітка, що впливає за бібліографічним описом якого-небудь твору (на звороті титульного листа, книги, на каталожній картці і т.д.);
- в) думка, істинність якої перевірена і доведена практикою і тому може бути приведена в обґрунтування істинності чи хибності іншого положення;
- г) складова частина всякого доказу.

12. План наукової праці (від лат. *planus* – плоский, рівний) це –

- а) критерій, за допомогою якого характеризується відповідність гіпотези, закону чи теорії фактам, що спостерігаються, чи експериментальним результатам;
- б) пропозиція, що виражає недолік інформації про який-небудь об'єкт, що володіє особливою формою і вимагає відповіді, пояснення;
- в) порядок, послідовність у викладі наукового здобутку, статті і т.д.;

- г) пробно-пошукове дослідження, що проводиться до початку активного застосування розробленого методичного апарату з метою його доробки, уточнення.

13. Конкретизація (від лат. *concretus* – згущений, ущільнений) це –

- а) дослідницький підхід і принцип практики організації навчання і виховання, що розглядає об'єкт дослідження, практику з позиції цілісності і системності;
- б) короткий письмовий виклад змісту розмови, тексту;
- в) один із прийомів, що використовується у процесі пізнання, за допомогою якого абстрактне поняття включається в різноманіття дійсних властивостей, зв'язків чи відносин;
- г) складання конспектів літературних джерел різного типу. У науковому дослідженні використовується на етапі аналізу стану досліджуваного питання.

14. Соціометрія (від лат. *societas* – суспільство і *metreo* – вимірюю) це –

- а) наочне графічне чи схематичне зображення взаємних сторони між особистісних відносин у групі; виміри проводяться за допомогою соціометричної техніки;
- б) один з найбільш часто використовуваних статистичних показників, що характеризують центральну тенденцію у вибірці даних. Її обчислюють, розділивши суму всіх значень даних на число цих даних;
- в) метод соціальної психології (запропонований Дж. Морено) що дозволяє виразити кількісно, графічно структуру між особистісних відносин у групі, виходячи з числа і характеру взаємних виборів її членів по визначеному соціометричному критерію.

15. Таблиця (від лат. *tabula* – дошка, таблиця) це –

- а) категорія, що позначає єдиний внутрішній визначальний зв'язок для групи явищ, що служить основою їх існування;
- б) один із способів представлення даних;
- в) словник мови з повною значеннєвою інформацією; повний систематизований набір термінів у будь-якій обласні знання;
- г) процес складання тез змісту різних літературних джерел на етапі збору інформації з досліджуваної проблематики.

16. Теоретична значимість дослідження це –

- а) методологічна характеристика дослідження: значення отриманих результатів для науки;
- б) являє собою деякий чіткий фіксований зв'язок елементів, припускає визначену структуру, що відбиває внутрішні, істотні відносини реальності;
- в) вища форма наукового мислення, система понять, категорій, законів, що відбивають істотні властивості, зв'язки і відносини предметів дійсності.

17. Синтез (від грец. *synthesis* – складання, з'єднання) це –

- а) метод дослідження: практичне уявне з'єднання частин властивостей (сторін) досліджуваного об'єкта в єдине ціле;
- б) сукупність елементів і їхніх взаємозв'язків, що утворюють деяку, здатну до функціонування цілісність;

- в) розумова діяльність, у процесі якої досліджувані об'єкти організуються у визначену систему на основі обраного принципу;
- г) метод, заснований на принципі системного підходу.

18. Узагальнення це –

- а) розумова операція, що складається в одержанні нового висновку з декількох суджень;
- б) функція організованих систем, що забезпечує збереження їх структури, підтримка режиму діяльності, реалізацію програми і мети діяльності;
- в) середовище, у якій перебувають і без яких не можуть існувати предмети, явища; те, від чого залежить інше;
- г) логічний процес переходу від одиничного до загального, від менш загального до більш загального, а також результат цього процесу: узагальнене поняття, судження, закон науки, теорія.

19. Актуальність дослідження (від лат. *actualis* – діяльний, дійсний, важливий, істотний для дійсного часу) це –

- а) набір інструктивних дій, що визначає їхню послідовність для одержання даних чи результатів у цілому;
- б) метод дослідження, уявне чи практичне розкладання досліджуваного предмета чи явища на характерні для нього складені елементи, виділення в ньому окремих сторін, вивчення кожного елемента чи сторони явища окремо як частини одного цілого;
- в) методологічна характеристика дослідження, тобто обґрунтування актуальності припускає відповідь на питання: чому дану проблему потрібно в даний час вивчати?;

- г) теоретичний метод дослідження, сукупність гносеологічних операцій з науковими поняттями, у яких відбиваються явища, що виступають предметом дослідження.

20. Вивчення документів (від лат. *documentum* – доказ, свідчення) це –

- а) процедура, за допомогою якої об'єкти дослідження, розглянуті як носії визначених відносин між ними, відображаються в деякій математичній системі з відповідними відносинами між елементами цієї системи;
- б) властивість інформації, що встановлює ступінь відповідності істині;
- в) метод одержання первинної інформації на ранніх стадіях дослідження для попереднього знайомства з об'єктом;
- г) вид спостереження, при якому спостерігач включений у групу, а її члени не знають, що служать об'єктом спостереження.

21. Висновки це –

- а) частина всієї досліджуваної (генеральної) сукупності, що виступає як безпосередній об'єкт вивчення за розробленою методикою чи програмою добору;
- б) стиснутий узагальнений виклад самих істотних, з погляду автора, результатів, отриманих у процесі дослідження;
- в) метод дослідження, спрямований на аналіз вже існуючих (раніше здобутих в інших дослідженнях) даних відповідно до нових завдань;
- г) етап дослідження, який припускає використання операцій порівняння, узагальнення та ін.

22. Глосарій (від лат. glossarium це – словник перекладів чи тлумачень слів і виразів) це –

- а) структурно-композиційна одиниця тексту, розділу книги, статті. У більшості випадків має тематичний заголовок, який передує найменуванню «Розділ» та її номер;
- б) один із засобів графічного представлення кількісних даних;
- в) розташована на площині геометрична конструкція, система крапок, окремі з яких з'єднані відрізками; одна з найпростіших моделей взаємодіючих систем;
- г) тлумачний словник термінів чи виразів до якого-небудь тексту.

23. Анкета (від фр. enquete – буквально: розслідування) це –

- а) зв'язана єдиним дослідницьким задумом система питань; опитувальний лист, самостійно заповнюваний опитуваним по зазначеним у ньому правилам;
- б) метод одержання інформації, заснований на опитуванні людей для одержання зведень про фактичне положення речей (наприклад, думок різних труп учнів і вчителів про різні сторони навчально-виховного процесу, методі навчання);
- в) раціональний спосіб переконання, що спирається на ретельне обґрунтування й оцінку доводів у захист визначеної тези; сукупність аргументів на користь чого-небудь;
- г) особлива знакова система, що включає термінологічного, кліше і вираження, характерні для мови науки, структурні схеми побудови визначених наукових жанрів, системи формул, умовних позначок і т.д.

24. Гіпотеза дослідження (від грец. hypothesis – підстава, припущення)

це –

- а) один із засобів графічного представлення кількісних даних;
- б) розташована на площині геометрична конструкція, система крапок, окремі з яких з'єднані відрізками; одна з найпростіших моделей взаємодіючих систем;
- в) структурно-композиційна одиниця тексту, розділу книги, статті;
- г) методологічна характеристика дослідження, наукове припущення, висунуте для пояснення якого-небудь явища і потребує перевірки на досвіді і теоретичному обґрунтуванні для того, щоб стати достовірним науковим знанням.

25. Дедукція (від лат. deductio – виведення) це –

- а) логічне міркування, у процесі якого з аргументів (доводів) виводиться істинність чи хибність тези. Демонстрація є третьою складовою частиною будь-якого доказу;
- б) визначник; те, що обумовлює що-небудь;
- в) вид умовиводу і метод пізнання; перехід від загальних суджень до часткових; застосування встановленого загального положення до частки;
- г) визначення поняття.

26. Доказ це –

- а) логічна дія, у процесі якої істинність якої-небудь думки влаштовується за допомогою інших думок;
- б) частина наукової праці, що містить додатковий матеріал, що не є істотним для розуміння проблеми, однак

корисний із практичної точки зору, що розкриває технологію дослідження;

- в) вихідний принцип, позиція і спрямованість, орієнтація дослідження;
- г) різновид джерел інформації про практичну економічну діяльність і результати цієї діяльності.

27. Закономірність це –

- а) методологічна характеристика дослідження;
- б) об'єктивно існуючий, повторюваний, стійкий, істотний зв'язок для групи явищ, що визначає процеси становлення та існування систем, що розвиваються;
- в) відношення, при якому зміни якоїсь однієї сторони спричиняють зміни іншої сторони;
- г) результат пронесу пізнання дійсності, адекватне її відображення у свідомості людини у виді представлень, понять, суджень, умовиводів, теорій.

28. Дисертація (від лат. *dissertation* – міркування, дослідження) це –

- а) кваліфікаційна наукова праця, представлена на здобуття вченого ступеня і захищена привселюдно здобувачем (дисертантом);
- б) самостійна письмова кваліфікаційна робота, що представляється студентами при закінченні університетів і інших навчальних закладів;
- в) обговорення якого-небудь проблемного питання на зборах, у публікаціях, бесіді, суперечка;
- г) один з показників розкидування даних у статистиці; міра відхилення від середнього.

29. Індивідуальна (первинна) інформація це –

- а) процес порівняння об'єкту з одним з відомих об'єктів, встановлення збігу чого-небудь з чим-небудь;
- б) інформація про ознаки окремих об'єкт, що є одиницями досліджуваної сукупності;
- в) розділ статистики, що розглядає індукцію, тобто поширення на великі групи об'єктів (популяції) висновків, зроблених при вивченні менших груп (вбірок);
- г) вид умовиводу і метод дослідження.

30. Категорія (від грец. *kategoria*) це –

- а) нестрогий експеримент, застосовуваний у економічних дослідженнях у силу того, що в них важко витримати вимогу випадковості добору експериментальних об'єктів;
- б) область науки, що поєднує методи кількісної оцінки якісних даних;
- в) кордонно широке поняття, у якому відображені найбільш загальні та істотні властивості, ознаки, зв'язки і відносини предметів, явищ об'єктивного світу;
- г) кількісне вираження, опис якісних ознак об'єктів, явищ за допомогою показників і індикаторів з метою їх формалізації шляхом спеціальних кванторів.

31. Ключове слово це –

- а) слово чи словосполучення, найбільш повно і специфічно характеризує зміст наукового документу (тексту) чи його частини;
- б) термін, що узагальнює поняття «елемент», «підсистема», «підструктура» і їхнього зв'язку;

- в) стислий письмовий виклад змісту розмови, тексту;
- г) формалізований метод аналізу змісту документів за допомогою математичних засобів.

32. Кореляція (від лат. *correlation* – співвідношення, відповідність) це –

- а) система взаємозалежних і витікаючи один з одного поглядів, спосіб розуміння, трактування явищ, процесів;
- б) зв'язок між двома змінними;
- в) ознака, за якою класифікуються, визначаються, оцінюються явища, дії чи діяльність (зокрема, при їх формалізації);
- г) помилки в посилках, тобто в підставах доказу.

33. Інструментарій дослідження (від лат. *instrumentum* – знаряддя для роботи) це –

- а) емпіричний метод дослідження, збір первинної інформації шляхом інтерв'ю;
- б) тлумачення, роз'яснення змісту явища, чи тексту знакової структури, що сприяє їх розумінню;
- в) сукупність відомостей, необхідних для активного впливу на керовану систему з метою її оптимізації;
- г) сукупність методичних і технічних прийомів і операцій, що виступає у формі різноманітних документів (робочих матеріалів) і спрямована на одержання з її допомогою інформації.

34. Методика (грец. *methodike*) це –

- а) непараметричний метод, що використовується для перевірки гіпотез про вірогідність різниці середніх при аналізі кількісних даних у популяціях з нормальним розподілом;
- б) міркування дослідника про застосовані і способах наукового пізнання;
- в) сукупність приватних прийомів, засобів, процедур, що дозволяють застосовувати той чи інший метод до даної специфічної предметної області.

35. Моніторинг (англ. *monitoring*, від лат. *monitor* – застережливий) це –

- а) безупинне, тривале спостереження за станом середовища (явищ, процесів і т.д.); зіставлення результатів постійних спостережень для одержання обґрунтованих уявлень про них (явищ, процесів) дійсне положення, тенденціях їх розвитку;
- б) наукова праця, що поглиблено розробляє одну тему, обмежене коло питань;
- в) сфера дослідницької діяльності, спрямована на виробництво нових знань про природу, суспільство і мислення і, що включає в себе всі умови і моменти цього виробництва;
- г) система методологічних категорій, що виступають як характеристики дослідження.

Рекомендована література

Базова

Законодавчі та нормативні акти

1. Закон України «Про інформацію». Відомості Верховної Ради України від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ.
2. Закон України «Про науково-технічну інформацію». Відомості Верховної Ради України від 25.06.1993 р. № 3322-ХІІ.
3. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради України від Верховної Ради України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII.
4. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Відомості Верховної Ради від 26.11.2015 р. N 848-VIII.

Основні підручники та навчальні посібники

1. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень : навчальний посібник / В. І. Романчиков. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 254 с.
2. Колісніченко Е. В. Основи наукових досліджень : навч. посібник / Е. В. Колісніченко. – Суми : Сумський державний університет, 2012. – 83 с.
3. Ростовский В. С. Основи наукових досліджень і технічної творчості : підруч. / В. С. Ростовский, В. Н. Дібрівська. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 96 с.
4. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень : підручник / В. І. Романчиков, М. Ф. Тимчук. – К. : ІММБ, 2005. – 201 с.
5. Пістунов І. М. Основи наукових досліджень : конспект / І. М. Пістунов. – Дніпропетровськ, 2007. – 76 с.
6. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень : навч. посібник / Г. С. Цехмістрова. – Київ : Слово, 2004. – 240 с.
7. Інтелектуальна власність: підручник / Г. В. Дейниченко, Д. В. Горелков, В. В. Дуб та ін. – К. : «Фірма «ІНКОС», 2014. – 376 с.

Допоміжна

1. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень : навч. посібник / В. І. Романчиков, О. В. Третьяков, Ю. М. Гаврилюк. – Вид. Центр ІЕНТ, 2008. – 220 с.
2. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарченко. – 5-е вид., стер. – К. : Знання, 2006. – 307 с.
3. Єріна А. М. Методологія наукових досліджень : навч. посібник / А. М. Єріна, В. Б. Захожай, Д. Л. Єрін. – К., 2004. – 112 с.

4. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень : навч. посібник. – Вид. 2-е, доп. і перероб. / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – К. : Професіонал, 2004. – 208 с.
5. Кушнарєнко Н. М. Наукова обробка документів : підручн. / Н. М. Кушнарєнко, В. К. Удалова. – К. : Вікар, 2003. – 328 с.
6. Цеков Ю. І. Як правильно оформити дисертацію та документи атестаційної справи : зб. нормат. док. з питань атестації наук. кадрів вищої кваліфікації / Ю. І. Цеков. – К. : Толока, 2004. – 79 с.
7. Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. / О. В. Крушельницька. – К. : Кондор, 2003. – 192 с.
8. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень : підручник / В. І. Романчиков, М. Ф. Тимчук. – К. : ІММБ, 2005. – 201 с.
9. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень : навч. посібник / В. В. Ковальчук. – К. : Вища школа, 2004. – 208 с.
10. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій : навч. посібник / А. С. Філіпенко. – К. : Академвидав, 2005. – 208 с.
11. Конверський А. Є. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. / за ред. А. Є. Конверського. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
12. Корбутяк В. І. Методологія системного підходу та наукових досліджень : навч. посібник / В. І. Корбутяк. – Рівне : НУВГП, 2010. – 176 с.
13. Огурцов А. Н. Основи наукових досліджень / А. Н. Огурцов. – Х. : НТУ «ХП», 2008. – 178 с.
14. Лудченко А. А. Основы научных исследований : учеб. пособие / А. А. Лудченко, Я. А. Лудченко, Т. А. Примак ; под ред. А. А. Лудченко. – 2-е изд. – К. : Знання, 2001. – 113 с.

Інформаційні ресурси

1. Організація наукових досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1529052760991/dokumentoznavstvo/metodi_naukovogo_doslidzhennya
2. Інформаційне забезпечення наукових досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://elib.lutsk-ntu.com.ua/book/mbf/mlp/2013/13-54/page9.html>
3. Основи раціональної організації праці досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tourlib.net/books_ukr/arhipov8.htm
4. Ефективність наукових досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/books-text-3025.html>
5. Методика виконання наукових досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://studopedia.com.ua/1_121827_zagalnonaukovi-metodi-doslidzhennya.html
6. Наука як система знань [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://studopedia.com.ua/1_41601_tema--nauka-yak-sistema-znan.html

Навчальне електронне видання
комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимах

ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ПРАКТИКУМ ДЛЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Укладачі:
ТЕРЕШКІН Олег Георгійович
БРИКОВА Тетяна Миколаївна

Відповідальний за випуск завідувач кафедри готельного, ресторанного
бізнесу та туризму О.Г. Терешкін

Авторська редакція

План 2020 р., поз. 90/

Підп. до друку 16.06.2020 р. Один електронний оптичний диск (CD-ROM);
супровідна документація. Об'єм даних 0,24 Мб. Тираж 10 прим.

Видавець і виготівник
Харківський державний університет харчування та торгівлі
вул. Клочківська, 333, Харків, 61051
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4417 від 10.10.12 р.